

# نام دال

از ناصر خسرو به سوسور

انتشارات  
سیاهرود

سرشناسه: بالو، فرزاد، ۱۳۵۰-

عنوان و نام پدیدآور: نام دال؛ از ناصر خسرو به سوسور

نویسندگان فرزاد بالو و مهدی خبازی کناری.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات سیاهرود، ۱۳۹۸.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۱۷-۲۶-۷

شناسه افزوده: خبازی کناری، مهدی، ۱۳۵۱-

رده‌بندی: حره: P۱۴۳

رده‌بندی دی‌بی‌سی: ۴۱۰

شماره کتابشناختی ملی: ۶۱۱۶۳۴۸

نام کتاب: نام دال؛ از ناصر خسرو به سوسور

نویسندگان: دکتر فرزاد بالو و دکتر مهدی خبازی کناری

ویراستار: ترغی حایکلا،

ناشر: انتشارات سیاهرود

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۹

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۴۰۰۰ تومان

آدرس: تهران، میدان انقلاب، ابتدای کارگر جنوبی، کوچه‌ی رشتچی، پلاک ۷.

تلفن: ۶۶۹۰۶۷۸۶-۶۶۹۰۶۷۴۹

آدرس سایت: [siahroudpub.ir](http://siahroudpub.ir) ایمیل: [siahroud@gmail.com](mailto:siahroud@gmail.com)

کلیه حقوق این اثر (چاپ و اقتباس) برای انتشارات سیاهرود است و

هیچ شخص حقیقی و حقوقی حق چاپ، انتشار و کپی کل و

یا بخش‌هایی از این کتاب را به هر صورت ندارد.

# فهرست

|                                                            |    |
|------------------------------------------------------------|----|
| پیش گفتار                                                  | ۷  |
| فصل اول: ماهیت چندساحتی زبان در اندیشه‌ی ناصر خسرو و سوسور | ۱۱ |
| ۱-۱-۱. مقدمه                                               | ۱۱ |
| ۱-۱-۲. ماهیت زبان از نظر سوسور                             | ۱۲ |
| ۱-۱-۳. سوسور و زبان‌شناسی کانتی                            | ۱۲ |
| ۱-۱-۴. ساحت‌های گانه‌ی زبان از نظر سوسور                   | ۱۵ |
| ۱-۱-۵. ماهیت زبان در اندیشه‌ی ناصر خسرو                    | ۲۲ |
| ۱-۱-۶. ساحت‌های چهارگانه‌ی زبان از نظر ناصر خسرو           | ۲۵ |
| جمع‌بندی فصل                                               | ۳۳ |
| فصل دوم: از نام و نامدار ناصر خسرو تا نام و نامدار سوسور   | ۳۵ |
| درآمد                                                      | ۳۵ |
| نشانه‌شناسی سوسور                                          | ۳۶ |
| طرح علم نشانه‌شناسی                                        | ۳۶ |
| نشانه به مثابه امری سوژکتیو                                | ۳۷ |
| دو ویژگی نشانه                                             | ۴۱ |
| نشانه‌شناسی ناصر خسرو                                      | ۴۵ |

|                                                                |    |
|----------------------------------------------------------------|----|
| زبان به مثابه ساختی معرفت‌شناختی                               | ۴۵ |
| نام‌حقیقی؛ واحد بنیادین زبان                                   | ۴۶ |
| روابط چهارگانه‌ی میان دال و مدلول                              | ۵۰ |
| نام و نامدار به جای دال و مدلول                                | ۵۳ |
| از نام و نامدار تا دال و مدلول                                 | ۵۴ |
| جمع‌بندی فصل                                                   | ۵۷ |
| فصل سوم: از نوشتار به مثابه غاصب تا نوشتار به مثابه شناخت      | ۵۹ |
| درآمد                                                          | ۵۹ |
| گفتار در اندیشه‌ی سوسور                                        | ۶۰ |
| زبان ناس درونی و بیرونی                                        | ۶۰ |
| نوشتار؛ تصویر تویر لانگ                                        | ۶۱ |
| دلایل چهارگانه‌ی غصب‌جایی لانگ و گفتار توسط نوشتار             | ۶۵ |
| گفتار و نوشتار در اندیشه‌ی ناصر خسرو                           | ۶۷ |
| گفتار در نظر ناصر خسرو                                         | ۶۹ |
| نوشتار در نظر ناصر خسرو                                        | ۷۷ |
| جمع‌بندی فصل                                                   | ۸۴ |
| فهرست منابع                                                    | ۸۷ |
| پیه‌ست: مقایسه‌ی تلقی دریدا و ناصر خسرو در نسبت گفتار و نوشتار | ۸۹ |

## پیش‌گفتار

چستی ماهیت زبان از دیرباز ذهن اندیشمندان را به خود مشغول داشته است. با توره‌ی اجماعی در کتاب‌های مربوط به تاریخ زبان‌شناسی این مسأله آشکار می‌شود. در این میان، یکی از حوزه‌های مسلط مطالعات زبانی، مطالعات زبان‌شناسی تاریخی-تطبیقی بوده است. فردینان دوسوسور، زبان‌شناس سوئیسی که بعداً به پدر زبان‌شناسی جدید شهرت یافت، در آثار، تأملات زبان‌شناختی‌اش معروف به زبان‌شناسی تاریخی-تطبیقی کرد. اما به تدریج دریافت که مطالعه‌ی تجربه‌گرایانه‌ی در قالب زبان‌شناسی تاریخی-تطبیقی، ماهیت زبان بر مایه علوم نخواهد گشت. بر این اساس، وی دو حوزه‌ی زبان‌شناسی همزمانی و زبان‌شناسی درزمانی یا زبان‌شناسی تاریخی-تطبیقی را از هم متمایز می‌کند. کار فعالیت خود را محدود و محصور در تبیین و صورت‌بندی عناصر و مؤلفه‌ی زبان‌شناسی همزمانی می‌کند. مطالعات وی در این زمینه که در قالب درس‌آنها برای دانشجویان‌اش عرضه شد، بعد از مرگ‌اش توسط همکاران‌اش تحت عنوان کتاب درس‌گفتارهای زبان‌شناسی عمومی جمع‌آوری و چاپ شد. به چاپ این کتاب، قلمرویی تازه در مطالعات زبانی گشوده شد؛ و حتی فراتر از آن، کتاب نقطه‌ی عزیمت شکل‌گیری روشی تازه با عنوان «ساختارگرایی» گشت. از این طریق، مفاهیم سوسور به گفتمان‌های مسلط قرن بیستم ورود یافت. نگارندگان این‌سطور به جهت اهمیت سوسور از جهات فلسفی و

ادبی و زبان‌شناختی، چند سالی را مصروف مطالعه‌ی آرای وی کردند. اما در پی آشنایی با مفاهیم سوسور بود که نگارندگان دریافتند که پاره‌ای از این دستاوردهای زبان‌شناختی قرن‌ها پیش در آثار ناصر خسرو به‌طور دقیق مطرح شده است. به دلیل اهمیت آرای زبان‌شناختی ناصر خسرو و به جهت داشتن قرابتی تنگاتنگ با آرای زبان‌شناختی سوسور، بر آن شدیم در کتابی مسأله حاصل مطالعات خویش را در این زمینه عرضه کنیم. در پایان این پیش‌گفتار ذکر پاره‌ای موارد را ضروری می‌دانیم:

۱. نگارندگان این کتاب به تفاوت بنیادهای فرهنگی و تاریخی و فلسفی این دو اندیشه واقف دارند. بنابر این، بر آن اند که به دور از هرگونه تعصب و تزییدی و تنها در حد پی‌ریزی‌های این دو اندیشمند به افتراقات و اشتراکات آن‌ها اشاره کنند.

۲. از آن‌جا که سوسور با سرشار از اندیشمندان در نحله‌های ادبی و فلسفی است، بازشناسی، احیا و معرفی آن‌ها تنها از طریق مقایسه‌شان با گفتمان‌های کنونی میسر است. این اثر در پاسخ به همین ضرورتی شکل گرفته است.

۳. برای پرهیز از اطناب کلام، ما از ذکر پاره‌ای از مسائل جانبی درباره‌ی ناصر خسرو و سوسور خودداری کردیم تا مخاطب این مقدمه و بلافاصله با موضوع کانونی این پژوهش روبه‌رو شود.

۴. ما در زبان فارسی دو ترجمه از کتاب سوسور داریم. اولین ترجمه از خانم مریم خلخالی با عنوان *درس گفتارهای زبان‌شناسی همگانی* که از متن فرانسوی ترجمه شده است و دومی ترجمه‌ی دکتر کورش صفوی با عنوان *دوره‌ی زبان‌شناسی عمومی* که تکیه بر متن آلمانی داشته است. ما در عین حال که به این دو ترجمه نظر داشته‌ایم، متن فرانسوی و ترجمه‌ی انگلیسی آن را اساس کار قرار دادیم، چرا که در موارد بسیاری این ترجمه‌ها را در انتخاب دقیق و مناسب پاره‌ای از اصطلاحات و مفاهیم و عبارات نادرست

و نارسا یافتیم. بر این اساس، هر جا که به درس گفتارهای سوسور ارجاع دادیم، آدرس سه نسخه‌ی فرانسوی، انگلیسی و فارسی را آورده‌ایم. بنابراین، هر کجای متن ارجاعی مانند (فر: ۳۲؛ انگ: ۸؛ فا: ۳۱) یافتید، به‌خاطر داشته باشید که منظور نسخه‌های گوناگون، به‌ترتیب فرانسوی، انگلیسی و فارسی، درس گفتارهای سوسور است.

۵. ولفان آگاهانه موضوع پژوهش را در مباحث خرد و خاص محدود و محدود کرده‌اند تا در قالب کتابی کم‌حجم به علاقه‌مندان چنین حوزه‌هایی عرضه شود.

در پایان کتاب مقاله‌ای با عنوان «مقایسه‌ی تلقی دریدا و ناصر خسرو در نسبت گفتار و به‌شهر» به‌بهت مناسبت موضوعی در پیوست آمده است که پیش‌تر در شماره ۱۰۰ مجله «مجله علمی-پژوهشی شناخت» (گروه فلسفه‌ی دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی) دانشگاه شهید بهشتی در بهار و تابستان ۱۳۹۱ منتشر شده بود.